

FOCUS - 2 of 2 DOCUMENTS

De Gelderlander

May 17, 2008

door Olivier Hekster - Krampachtig vasthouden aan 'eigen' identiteit is zinloos

SECTION: GEHELEOPLAGE; Page: A24 (24)

LENGTH: 856 words

HIGHLIGHT:

De Romeinen lieten ruimte voor gebruiken en wetten van anderen. Zo ontwikkelde zich een nieuwe en bindende identiteit. Laten we hier een voorbeeld aan nemen, stelt Olivier **Hekster**.

Wie wel eens over het Nijmeegse Valkhof heeft gewandeld, kent de tekst op de balustrade achter de Nicolaaskapel: Hic stetit, hic frendens Aquilas, hic lumine torvo Claudius ultrices vidit adesse manus. Vrij vertaald staat daar: 'Hier stond Claudius, hier, tandenknarsend en met een grimmige blik, hier zag hij de adelaars en de wrekende troepen naderen'. Genoemde Claudius is Claudius (of Julius) Civilis, leider van de Bataafse opstand tegen Rome in 69-70 na Christus. De Bataven, trouwe inwoners van het Romeinse rijk, trokken toen ten strijde tegen Rome. Na enkele successen van de opstandelingen kregen Romeinse legers de overhand; Civilis stak zijn hoofdstad Oppidum Batavorum (Nijmegen) in brand en vluchtte naar het Bataafse eiland (de Betuwe).

Het was niet de eerste en enige opstand tegen Rome in deze streken: in september van het jaar 9 werden in de buurt van Osnabruck drie Romeinse legioenen (ruim 15.000 Romeinse soldaten) onder leiding van hun generaal Varus in een hinderlaag gelokt en afgeslacht door Germanen onder leiding van Arminius. De Varusslag of Slag in het Teutoburgerwoud is in Duitsland een groot voorbeeld van Duits nationalisme geworden. Volgend jaar zal bij de tweeduizendste verjaardag een enorme tentoonstelling plaatsvinden in een aantal steden

in de Duitse grensstreek.

Opstanden tegen Rome werden en worden wel gezien als 'nationalisme avant la lettre', maar de leiders van beide genoemde opstanden waren Romein. Civilis was behalve Bataafse prins ook Romeins burger: het een sloot het ander niet uit. Arminius sprak vloeiend Latijn en was mogelijk opgeleid in Rome. Volgens Tacitus vloekte hij zelfs in Latijn.

Bovendien waren opstanden een uitzondering: het Romeinse rijk werd, ook in de grensstreken, gekenmerkt door vrede. En in vreedstijd wisten de Romeinen bijzonder goed om te gaan met de eigen en andere identiteit van lokale bevolkingsgroepen. Romanisering liet ruimte voor lokale gebruiken en zelfs wetten. In de loop der tijd ontstond zo een nieuwe, niet van bovenaf opgelegde identiteit met zowel lokale als Romeinse kenmerken. Een mooi voorbeeld toont de Romeinse tempel van Empel (Brabant): een staaltje Romeinse architectuur, op de plaats van een eerder (lokaal) heiligdom, waar de Bataven Hercules Magusenus konden aanbidden: een keltisch-germaanse variant van een Romeinse god. Tempels van Nijmegen en ook die van Elst - die nu nog te bezoeken zijn onder de plaatselijke kerk - zijn een vergelijkbaar voorbeeld. Ook Nijmegen kwam, na de door Civilis gestichte brand, in zelfgekozen aanpassing aan het Romeinse rijk tot bloei.

Na de Bataafse opstand leefden Bataven vreedzaam en door het hele Romeinse rijk verspreid (van de Donau tot de muur van Hadrianus), geïntegreerd maar met behoud van aspecten van de eigen identiteit. De verspreiding van die burgers met een 'nieuwe' identiteit (vanuit vele verschillende regiones) had weer invloed op manier waarop de rest van het rijk zich ontwikkelde - langzaam maar zeker kreeg zo een gezamenlijke 'Romeinheid' vorm. Die verbindende Romeinse identiteit zou lang stand houden. Zelfs nadat in 410 de stad Rome werd verwoest door binnenvallende Germaanse stammen, schreef de Gallo-Romeinse dichter Rutilius Claudius Namatianus: 'u hebt van verschillende volkeren een land gemaakt; u hebt een stad gemaakt van wat de wereld was'.

Het Romeinse rijk was geen ideale staat. Wie wil wonen in een militaire dictatuur vol slavernij? Toch hebben door de eeuwen heen velen geprobeerd om de politieke, culturele en economische successen van Rome te evenaren, vaak met een expliciete verwijzing naar het oude Rome. Zo graveerde de Italiaanse regering ter gelegenheid van de ondertekening van de Europese grondwet op 29 oktober 2004 een marmeren plaquette, die in het Latijn stelde dat 'de volkeren van Europa kunnen samensmelten tot een volk met een gedachte en een regering'.

De werkelijkheid bleek weerbarstiger. Een van bovenaf opgelegde Europese identiteit was gedoemd te falen. Maar de krampachtige hang naar een 'eigen' identiteit, volledig gericht op wat 'eigen' is, los van context, lijkt nog zinlozer. Identiteit ontstaat niet in een vacuum maar komt tot stand en ontwikkelt zich onder invloed van vreemden. Een samenleving die een dergelijke 'identiteit in beweging' accepteert, is bindender dan een samenleving die geforceerd aan het eigen verleden vasthoudt en van daaruit huidige normen en waarden probeert te destilleren.

Ondanks de opstand indertijd, is Nijmegen nu trots op haar Romeinse wortels. De toekomst zal uitwijzen waar we over eeuwen trots op kunnen zijn. En dat hoeven helemaal niet die onderdelen van onze identiteit te zijn waaraan we nu graag vast willen houden. Identiteit kan veranderen, moet veranderen. Wat we van de Romeinen kunnen leren is dit: de identiteit van een samenleving ontwikkelt zich als ze de ruimte krijgt.

Olivier **Hekster** is hoogleraar Oude geschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Deze tekst is een bewerking van de diesrede 'The limits of Rome' die hij op donderdag 15 mei heeft uitgesproken ter gelegenheid van de 85e verjaardag van deze universiteit.

LOAD-DATE: May 16, 2008

LANGUAGE: Dutch

PUB-TYPE: NEWSPAPER